

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Т. В. КУЗНЕЦЬ, А. В. КУКУРУЗА

**ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ
ДО КІНЦЯ ХVІІІ СТ.**

**Методичні вказівки з
підготовки ІНДЗ**

для студентів I курсу.

Тематика рефератів

Умань 2018

УДК 94 (477) (075.8)
ББК 63.3 (4Укр) я 73
І – 89

Рецензенти:

Священко З.В. – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Кривошея І.І. – кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла
Тичини (протокол № 3 від 24 жовтня 2018 р.)*

Упорядники:

Кузнець Т.В., Кукуруза А.В.

Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII століття: методичні вказівки з підготовки ІНДЗ. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2018. – 63с.

Методичні вказівки укладені з метою допомоги студентам першого курсу виконати ІНДЗ. З багатьох тем навчальної дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII століття» ІНДЗ виконується у формі реферату. Тому студентам запропоновано 34 теми рефератів зі списком необхідної для їх підготовки літератури.

Сподіваємось, що методичні вказівки сприятимуть удосконаленню практики підготовки рефератів і сприятимуть набуттю досвіду самостійної науково-дослідної роботи студентів.

**@Кузнець Т.В.
Кукуруза А.В.**

ЗМІСТ

1. РОЗУМІЄШ СУЧАСНІСТЬ, ПРОГНОЗУЄШ МАЙБУТНЄ
2. ІНДЗ (ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО–ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ)
3. ВІДБІР ДЖЕРЕЛ І НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЇХ ОПРАЦЮВАННЯ
4. РОБОТА З МАТЕРІАЛАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
5. ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ
6. ЗРАЗКИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ
7. РЕФЕРАТ ЯК ФОРМА ІНДЗ
8. КРИТЕРІЇ ОЦІНОК
9. ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ
10. ПРОПОНОВАНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

РОЗУМІЄШ СУЧАСНІСТЬ, ПРОГНОЗУЄШ МАЙБУТНЄ

Приєднання України до Болонської конвенції щодо стандартизації організації навчального процесу і функціонування вищої школи в країнах Європи засвідчило, що сучасна українська вища освіта все більше спрямовується на підготовку кваліфікованих, компетентних спеціалістів, які відповідають світовим стандартам та будуть конкурентоспроможними не лише на вітчизняному, але і на європейському та світовому ринках праці. Міжнародна практика свідчить, що сучасний фахівець у будь-якій сфері діяльності може ефективно реалізувати свої професійні здібності лише за умови засвоєння ним загальнолюдських гуманітарних цінностей, які протягом століть формувалися попередніми поколіннями людства.

З цього випливає особлива роль в освіті дисциплін гуманітарного циклу, які допоможуть йому стати активним членом суспільства. Одночасно з демократизацією українського суспільства, зі входженням в усі сфери соціального життя демократичних інституцій, все гостріше постає питання про необхідність об'єктивних наукових знань про людину, суспільство, націю та її історію, а через історію нашої нації – історію всього людства.

Однією з гуманітарних дисциплін, що входить в обов'язкову навчальну програму історичного факультету, є «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.». В цьому курсі вивчаються основні етапи історичного шляху українського народу з найдавнішого часу і до XVIII ст. включно. Слід сказати, що в сучасних умовах, коли

завдяки новітнім технологіям людина має практично необмежений доступ до інформації, в самому суспільстві об'єктивно посилюється потреба глибокого вивчення історії України (а також і інших історичних дисциплін). Приходить розуміння, що вивчення історії необхідне для формування національної самосвідомості та патріотизму, усвідомлення українськими громадянами, незалежно від їх етнічного походження, своєї причетності до минулого, сьогодення та майбутнього своєї Батьківщини.

Без глибокого знання минувшини неможливе формування активної громадянської позиції, розуміння відповідальності кожної особи за все суспільство і відповідальності держави за кожну особу. Саме знання історії допомагає людині самостійно орієнтуватись у суспільно-політичному житті країни й оцінювати сучасні події та явища, що відбуваються не лише в межах України, але і в усьому світі.

Разом з тим вивчення історії також розвиває у людини її морально-етичні переконання. Без усього цього неможливе формування громадянського суспільства. Знання і розуміння своєї історії є важливою соціальною потребою кожної свідомої особи. Історичне пізнання виконує в суспільстві багато важливих функцій – інтелектуально-пізнавальну, світоглядну, практично-політичну. В цьому сенсі підвищується роль вивчення історії в рішенні завдань формування самосвідомості майбутньої національної інтелектуальної еліти.

Зараз нерідко доводиться чути, що «народ, який не знає свого минулого, не має майбутнього». Цей вираз дійсно став крилатим і механічно повторюється політиками, громадськими діячами, журналістами та навіть студентами. Але чи в повній мірі ми розуміємо зміст цього вислову? Чи все суспільство усвідомлює, що без знання минулого неможливо бачити перспективи, передбачити майбутнє? Що розрив з минулим завжди загрожує для народів непрогнозованими

наслідками? Не зрозумівши взаємозв'язок чи протиріччя інтересів різних суспільних груп, станів, народів, держав, історичних коренів взаємних симпатій чи антипатій, не виявивши сутності основних тенденцій суспільного розвитку, неможливо зрозуміти минуле й раціонально перебудувати сучасне заради майбутнього. Недарма кажуть: «Вивчаючи предків – пізнаємо самих себе».

Вивчаючи історію людина, навчиться виявляти історичні тенденції, закономірності та закони розвитку суспільства, всього людства. Причому важливо знати не лише ці тенденції, але й діяльність держав, суспільних станів, політичних рухів та партій, історичних осіб відповідно до вимог цих тенденцій, тобто вивчення ролі та впливу суб'єктивних та об'єктивних чинників. Визнання цих засад диктує нагальну необхідність аналізу не лише того, що було, але й для пошуку відповіді на одне з головних питань: «Чому вийшло так, а не інакше?».

Вивчення історії також означає глибокий аналіз альтернативних варіантів розвитку суспільства, як у минулому, так і в сьогоденні. Це надає можливість побачити, що типи історичного розвитку є варіативними. Альтернативність, багатоваріантність розвитку завжди зростає в складні періоди історії: політичні або економічні кризи, революції, війни тощо. При всьому цьому вивчення історії неможливе без порівняння процесів, що відбуваються в суспільстві в цілому, в окремих регіонах, через їх аналіз та взаємозв'язок із загальносвітовими тенденціями. Таким чином, предметом історії є дослідження політичних, соціально- економічних та духовних тенденцій розвитку людства, їх прояв через інтереси та дії суспільних груп, націй, держав, політичних рухів, партій, їх лідерів, тобто вивчення суспільства як результату діяльності людей. Основна форма вивчення історії, особливо для студентів-істориків це самостійна робота з рекомендованою літературою та джерелами відповідно до програми курсу. Слід

підкреслити, що самостійна робота в сучасних умовах є однією з провідних форм навчання.

Набувши особливого значення після приєднання України до Болонської декларації, ця система базується на самостійній пізнавальній діяльності студентів. Вона стимулює проблемний, дискусійний характер навчання, підвищує творчу активність студентів у процесі оволодіння знаннями, як професійними, так і загальноосвітніми. Самостійна робота з історичною науковою літературою та джерелами вимагає систематичності, наполегливості, кропіткого критичного осмислення не лише всього прочитаного, але й власної творчості. Її головна мета – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, а також плідно використовувати їх не лише під час навчання, але і в подальшій професійній діяльності.

Таким чином, курс «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.» спрямований не лише на те, щоб дати студентам загальну історичну підготовку, але і на те, щоб підвищити їх загальну і політичну культуру, допомогти майбутнім спеціалістам зрозуміти швидкоплинні процеси сучасного політичного і суспільного життя, стати активними громадянами своєї країни.

ІНДЗ

(ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО–ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ)

У навчальному посібнику «Вища освіта України і Болонський процес» суть навчального проекту пояснена так:

«Індивідуальне навчально–дослідне завдання (ІНДЗ) – вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке виконується у процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу і завершується складанням підсумкового екзамену чи заліку. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних знань, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

***Мета ІНДЗ** – самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення та практичне застосування знань студента з навчального курсу, розвиток самостійної роботи».*

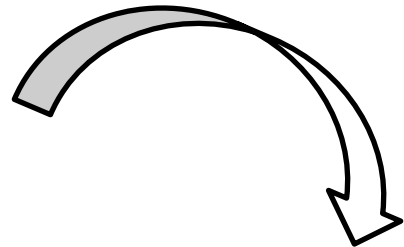
Виходячи з цього, ми дещо розширили формулювання мети:

Мета: на основі знань, отриманих на лекційних і семінарських заняттях, самостійно поглибити, узагальнити і закріпити знання з тим, щоб набувати практичних навичок самостійного засвоєння масиву історичної інформації. Поглибити знання хронології та персоналістики, виробити вміння співставлення та порівняння історичних явищ та процесів, формувати вміння відшукувати причинно-наслідкові зв'язки

подій та явищ, а також синхронізувати основні події української історії з європейським історичним процесом.

Форми:

1. Підготовка реферату (усного чи письмового повідомлення) з персоналій.
2. Реферування статті, наукової розвідки.
3. Складання хронологічних таблиць.
4. Складання словника базових понять якогось періоду.
5. Складання таблиці «Хто є хто?» (персоналії певного періоду).
6. Підготовка експрес-тесту (для окремих подій чи невеликих періодів).
7. Самостійне складання конспекту про окремі історичні події.
8. Складання плану усної розповіді частини програмового матеріалу.
9. Анотація прочитаної додаткової літератури.
10. Написання есе з відповідної теми.

Найпоширенішою формою ІНДЗ є підготовка реферату чи реферування.

ВІДБІР ДЖЕРЕЛ І НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЇХ ОПРАЦЮВАННЯ

Починаючи роботу, студент повинен самостійно скласти попередній бібліографічний список джерел та наукової літератури з обраної теми, керуючись початковим планом свого ІНДЗ, в якому визначені основні проблеми теми. Для цього йому необхідно самостійно опрацювати бібліотечні каталоги.

За потреби, студент також може скористатись допомогою та консультацією працівників бібліотек. З абсолютної більшості тем ІНДЗ існує значна кількість джерел та наукової літератури. Вивчення всіх їх без винятку, об'єктивно, неможливе для студента. Отже, з цього масиву джерел та літератури для написання роботи необхідно відібрати основні, найбільш важливі.

Для цього потрібно ознайомитися зі змістом збірників документів, наукових монографій та статей, що увійшли до попередньо складеного бібліографічного списку джерел та літератури. Щоб не втрачати даремно час на читання всіх зазначених у цьому списку монографій та статей, необхідно звернути увагу перш за все на їх зміст та рік видання. Ті з монографій, в яких є розділи, що безпосередньо стосуються теми вашої роботи, необхідно обирати для більш глибокого та всебічного вивчення.

У тому ж випадку, коли такий загальний огляд літератури не дозволяє чітко визначитись з кожною конкретною монографією, необхідно уважно прочитати її анотацію, вступ до неї, а також звернути увагу на найбільш важливі розділи. Лише після цього може бути

прийняте рішення про необхідність її ґрунтовного опрацювання в ході підготовки ІНДЗ.

Перед тим як приступити до всебічного вивчення відібраних джерел та літератури, їх необхідно класифікувати за групами, що визначені в історичній науці. У першу чергу необхідно вивчити документи і лише потім перейти до ґрунтовного опрацювання та аналізу наукової літератури: монографій та статей. Теоретичний матеріал необхідно відібрати із документів та літератури відповідно до основних вимог, що відображені в цих методичних вказівках.

Важливо також відібрати типовий та оригінальний фактичний матеріал, конкретну ілюстрацію теоретичних основ теми вашої роботи. При відборі фактичного матеріалу для ІНДЗ ніколи не потрібно посилалися лише на свою пам'ять. Опрацьований в ході вивчення документів та літератури основний матеріал, як теоретичний, так і фактологічний, обов'язково необхідно фіксувати, записувати. Перегляд своїх записів дозволить студенту-історичнику швидко відновити в пам'яті зміст вивчених документів та літератури, систематизувати й узагальнити відображені в них матеріали за темою роботи та ефективно використати їх.

Основною формою запису матеріалу з вивчених у процесі підготовки ІНДЗ джерел та наукової літератури є безпосередньо конспектування. Конспект – це один з найпоширеніших видів записів, який передбачає письмовий огляд основних думок будь-якої друкованої роботи.

Відомі їх два різновиди – за документами та історичною літературою. *Конспект документів* – це лаконічні за обсягом та ґрунтовні за змістом записи переважно своїми словами або цитуванням всіх основних документів. Ці записи необхідно вести відповідно до послідовності викладу тексту документа. Таку форму конспектування

рекомендується використовувати лише при вивченні головних, найбільш важливих документів з обраної теми. Переважно ж у ході підготовки ІНДЗ необхідно користуватися тематичним конспектуванням.

Тематичне конспектування – це запис, як правило, своїми словами або цитатами матеріалів документа лише з одної, визначеної й цікавої для студента конкретної теми. При цьому за цією проблематикою конспектується весь масив документів в тій послідовності, в якій вони викладені. Конспект повинен адекватно та правильно відбивати зміст документа. Неточності, а також помилки у викладенні сутності того чи іншого документа неприпустимі. Тому кожне речення, кожну думку перед записом у конспекті попередньо необхідно обдумати і лише після цього записувати.

Конспект повинен вестись чітко та розбірливо. Це дозволить уникнути повторної роботи і максимально ефективно використати опрацьовані матеріали при написанні тексту своєї роботи. Починати конспектування необхідно з точного запису вихідних даних першоджерел, назви документа, прізвища його автора, року видання та інших бібліографічних показників.

У процесі конспектування необхідно уважно виписувати назви розділів та параграфів документа. Крім цього, потрібно вказати також сторінки першоджерела, звідки взяті цитати. Відповідні сторінки першоджерела необхідно вказувати навіть у тих випадках, коли запис матеріалу ведеться не цитуванням, а своїми словами. Все це сприяє точності конспектування і підвищує ефективність всієї роботи.

Досить важливою формою записів матеріалів є *виписки*, переважно цитуванням. Лише в тих випадках, коли необхідно записати зміст великого за обсягом документа, монографії чи статті, ці записи здійснюються в лаконічній формі своїми словами. Особливістю цієї

форми запису матеріалів, на відміну від тематичного конспектування, є те, що ця форма дозволяє взяти з джерел та наукової літератури не весь матеріал, що знаходиться в них, а лише ту частину, що найбільше відповідає зазначеній проблематиці. Наприклад, теоретичні узагальнення та висновки, конкретні історичні факти, статистичні матеріали, таблиці, схеми, графіки тощо.

Виписки дозволяють відібрати з першоджерел матеріал, який був відсутній в раніше опрацьованих документах та науковій літературі. Цінність виписок, як і загальних тематичних конспектів, полягає в тому, що вони дають можливість накопичувати різноманітний теоретичний та фактологічний матеріал лише за конкретною проблематикою вашої роботи.

Як свідчить досвід, найбільш практично робити виписки на окремих картках чи аркушах, причому запис повинен вестись лише з одного боку, а інший повинен залишатися чистим. По-перше, це дає можливість систематизувати виписки відповідно до плану своєї роботи окремо з кожної з її основних проблем. По-друге, це дозволяє бачити, як поступово накопичується матеріал з кожного тематичного напрямку, що дозволяє в будь-який момент провести коригування роботи.

Якщо ж записи робляться в зошитах чи блокнотах, то це значно утруднює пошук у них конкретного матеріалу, необхідного для висвітлення тієї чи іншої проблеми вашої роботи. У цьому випадку ті чи інші виписки неможливо взяти окремо й відсутня можливість змінювати їх місце в тексті. Важливо пам'ятати, що в кінці кожної виписки, цитати, яка відображена на окремій картці чи аркуші, необхідно вказати повністю бібліографічні дані відповідного джерела, монографії чи статті.

Завершивши вивчення джерел та наукової літератури за темою свого ІНДЗ, студент повинен систематизувати зібраний матеріал

відповідно до плану роботи, окремо за кожним розділом, а також узагальнити матеріал до вступу та висновку. Перш ніж приступити до написання тексту своєї роботи, потрібно скласти для себе робочий план за кожним розділом, визначити головні проблеми, розташувати їх в історичній та логічній послідовностях.

Починаючи аналіз однієї проблеми, непотрібно переходити до іншої, не довівши до логічного кінця і не завершивши повний розгляд попередньої. У викладі тієї чи іншої проблеми необхідно запобігати декларативності та необґрунтованим повторам. Основні теоретичні основи ІНДЗ потребують підтвердження конкретних фактичних матеріалів. При значній кількості цифрових показників їх потрібно систематизувати в таблиці, зміст яких обов'язково повинен бути ґрунтовно проаналізований.

У кінці кожного розділу необхідно підбити підсумок викладеного матеріалу, потрібно чітко сформулювати власні висновки. При написанні роботи необхідно уникати «книжних» формулювань та фраз, потрібно намагатися викладати текст своїми словами. Це мобілізує студента і вимагає від нього творчої активності, самостійного узагальнення вивченої літератури, уміння логічно викласти матеріал, формується власна точка зору на проблеми, що досліджуються.

У конкретній роботі, як правило, не можна обійтись без елементів розповіді, але головне в ній – це аналіз та власні думки студента-історика, що спираються на глибоке знання історичних джерел, конкретних подій та фактів. Досвід рецензування ІНДЗ (реферату) свідчить, що зустрічаються такі типові недоліки: відхід від теми, слабкий зв'язок однієї думки з іншою, безсистемний виклад матеріалу, повторення одних і тих же фраз, логічні помилки, невміння розподілити текст на окремі абзаци.

Практика доводить, що не всім студентам вдається правильно побудувати речення, вміло використовувати службові слова, що дозволяє надати викладеному матеріалу чіткість та завершеність. Наприклад: «таким чином», «отже», «відповідно», «перш за все», «потім», «по-перше», «по-друге» тощо. Необхідно звернути увагу й на ці моменти.

При написанні роботи необхідно пам'ятати, що абзаци є якби «цеглинами» єдиного цілого. Абзац, як правило, сигналізує про початок нової думки, а іноді має роз'яснювальний характер. Таким різновидом абзаців зловживати непотрібно. Необхідно також не забувати про можливість пояснень в посиланнях та примітках. Такі посилання не будуть заважати логічному розвитку думки студента в основному тексті.

Абзац може складатись з декількох, а іноді й з одного речення, але в будь-якому випадку характерною його ознакою є виклад однієї проблеми. Правильне та вміле використання абзаців дозволить досягти логічної єдності тексту, найбільш обґрунтованої та доказової аргументації й в цілому покращить його сприйняття.

Використання цитат, фактів, цифрових даних можливе лише за умови обов'язкового посилання на джерела та наукову літературу. Цитування не може бути безсистемним, воно повинно мати на меті посилання на авторитетні думки, важливі статистичні показники, повинне підкреслювати також власні роздуми студента чи протиставити їх іншій точці зору. Як недолік можна вважати те, що в своїх роботах студенти підтверджують одну й ту ж саму думку декількома цитатами, що є фактично повтором. Іноді сама думка є самодостатньою, а цитата в цьому випадку надасть ІНДЗ не науковість, а лише наукоподібність. Необхідно досягати того, щоб фактів було достатньо для доказу тих чи інших тез.

Значний статистичний матеріал доцільно оформити у вигляді таблиць, схем, графіків та винести їх в додатки. В цьому випадку виклад матеріалу стає більш змістовним, з одного боку, а з іншого – легким для сприйняття. Практика свідчить, що абсолютна більшість студентів виконує ІНДЗ в друкованому варіанті. Тому перш ніж друкувати текст, його необхідно повністю завершити. Коли ж друкувати окремими частинами, можуть виникнути невідповідності окремих складових, що спричинить додаткове доопрацювання. У повністю готовій вашій роботі повинен прослідковуватися чіткий зв'язок між окремими розділами та внутрішня їх єдність.

РОБОТА З МАТЕРІАЛАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сьогодні в освіті досить широко застосовуються новітні електронні інформаційні джерела. Те що комп'ютеризація є однією з головних задач сучасної вищої освіти, є дуже позитивним. Оскільки мережа електронних засобів комунікації передбачає для студента можливість вільного доступу до різноманітних інформаційних джерел – електронних книг, спеціалізованих сайтів та форумів тощо.

Завдяки Інтернету студент отримує можливість використовувати ресурси віртуальних бібліотек та музеїв, послуговуватись інформаційно-пошуковими системами для збору необхідної інформації. Все це істотно полегшує пошук інформації для написання ІНДЗ. Однак при використанні ресурсів Інтернету студент повинен пам'ятати, що багато

матеріалів на історичні теми в Інтернеті написані не професійними істориками, а журналістами та некомпетентними аматорами, що відбивається на їх науковому і фактологічному рівні.

Іншим негативним моментом є те, що ці матеріали часто пишуться на замовлення тієї чи іншої політичної сили та відображають тимчасову кон'юнктуру та заангажованість їх авторів. Саме через це студент повинен відповідально поставитись до використання подібної інформації і ретельно перевіряти її за допомогою інших, більш авторитетних джерел – наукової літератури та навчальних посібників, які ним уже опрацьовані з теми обраного ІНДЗ.

*Студенту необхідно також максимально обережно ставитись до так званих «банків рефератів», яких зараз дуже багато в мережі Інтернет! Переважна більшість рефератів з цих ресурсів однотипові, погано структуровані, мають низьку якість, безліч фактичних, стилістичних, граматичних помилок, часто викривляють цитати та прізвища історичних постатей, містять суперечливі висновки. Саме тому подібні роботи дуже легко виявляються викладачами. Зазначимо, що механічне використання готових робіт з мережі Інтернет не може вважатися самостійною роботою і в жодному разі не приведе до позитивних навчальних результатів. **Таке ІДНЗ зарахованим не буде.***

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ

Правильне оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання є важливим показником самостійного дослідження студента-історика. Чітке дотримання вимог до оформлення дозволяє студенту не лише досягти чіткості кожного формулювання, але й уникати граматичних та орфографічних помилок, дотримуватись правил цитування. Щоб цього досягти, необхідно уважно перевірити текст, опрацювати кожну фразу, речення, досягти повної відповідності авторської думки й написаного.

При кінцевому оформленні посилань, списку джерел та літератури, змісту та титульного аркуша також необхідно дотримуватись встановлених вимог. Кожна сторінка вашої роботи повинна бути уважно вчитана, сам текст – ретельно перевірений. Виявлені при цьому недоліки, помилки необхідно усунути. Якщо є така потреба, то можна скоротити текст – це перш за все пов'язано з тими рефератами, де наявний обсяг тексту значно переважає нормативні вимоги. Однак якщо текст необхідно скоротити, слід звернути увагу на те, що скорочення повинно відбуватись без втрат якості тексту. Краще проводити скорочення шляхом усунення повторів, незначних та другорядних подробиць, загальних фраз, однотипових фактів тощо.

Одним із головних джерел непродуктивного збільшення обсягу ІНДЗ (реферату), а також зниження його якості є так звані «штампи» – тобто готова, регулярно та звичайно автоматично використовувана словесна формула (наприклад: «Запорожці – українські лицарі», «мужні воїни», «криваві загарбники» тощо). Зазвичай штампи

використовуються без урахування змісту та надають роботі несерйозний, ненауковий характер, тому їх потрібно уникати. Потрібно також запобігати використанню складних фраз, довгих речень та туманних виразів і порівнянь, що утруднюють читання та сприйняття роботи. Треба також слідкувати за тим, щоб не було повторів одних і тих же слів. У процесі доопрацювання тексту часто виникає потреба звернутися до енциклопедичних видань та різноманітної довідкової літератури.

При кінцевому опрацюванні тексту роботи велику допомогу студенту надасть користування словниками, що сприяє збагаченню лексики, пошуку необхідних зворотів для більш ясного викладу авторської думки. Багатий словниковий запас допомагає студенту-історичку викладати тему яскраво, образно, не допускати повторення одних і тих зворотів, успішно користуватися синонімами.

Практика доводить, що особливі труднощі в студентів викликає цитування. У багатьох самостійних, реферативних роботах цитати мають неточності, пропуски, коли одні слова замінюються іншими. Перевірка таких робіт дозволила виявити, що іноді цитати наводяться не лише з помилками, але навіть не з тієї роботи чи документа, на які є посилання в примітках. Іноді бувають випадки, коли навіть назва джерела наводиться з пам'яті, і природно, при цьому допускаються свідомо чи несвідомо помилки. Зустрічаються ІНДЗ, в яких студенти подають важливі фактичні дані для розкриття сутності проблеми, авторські цитати, але при цьому не посилаються на відповідні джерела або неправильно оформляють ці посилання.

Які ж правила цитування необхідно враховувати студенту-історичку при підготовці рукопису своєї роботи та її оформленні?

1. Цитата супроводжується словами автора. Тоді вона подається в лапках і починається з великої літери. Інші знаки подаються так само, як за прямої мови. Наприклад:

- Видатний український історик М.С. Грушевський писав: «Велике князівство Литовське зберегло традиції Київської Русі».

2. Цитата включається в авторський текст як частина речення. Тоді вона обмежується лапками, але пишеться з малої літери. Наприклад:

- На думку К.Д. Ушинського саме виховання, якщо воно бажає щастя людині, «повинно виховувати його не для щастя, а готувати до праці життя».

3. У цитаті автором іноді допускається пропуск тексту, який повинен закінчуватись ... Наприклад:

- За спостереженнями Гійома Боплана, на козацьких чайках було «десять – п'ятнадцять пар весел з кожного боку..., на човнах також ставили щоглу, на яку напинали вітрило...»

Важливо: Використовуючи скорочення в цитатах, студенту необхідно слідкувати за тим, щоб не відбулись зміни в змісті тексту. Будь-який різновид цитування обов'язково супроводжується посиланнями на джерела та наукову літературу. В посиланнях (примітках) в обов'язковому порядку повинні вказуватися всі елементи опису літературного джерела: прізвище та ініціали автора, назва роботи, місце видання, назва видавництва, рік видання, а також сторінка, з якої взята цитата. Наприклад:

Грушевський М.С. Історія України – Русі. – К.: Наукова думка, 1991. – Т.1. – С. 37.

Студент може посилатись також на статті зі збірників чи наукових часописів. Цитований текст повинен подаватися завжди в тій стилістичній та граматичній формі, в якій він викладений в джерелі. В цитаті не можна допускати навіть незначних граматичних змін, а також

об'єднувати в одне речення посилання з різних сторінок джерела. Кожна частина цитати повинна подаватись в лапках, з окремими посиланнями на літературу. Щоб уникнути помилок, цитату необхідно уважно виписувати з першоджерела.

Джерело в обов'язковому порядку вказується і тоді, коли студент передає думки автора своїми словами або наводить дані, запозичені з документа чи наукової літератури. В посиланнях, як правило, подається повністю бібліографічне описання документа чи наукової літератури, без скорочень. При повторних посиланнях на один і той же документ чи наукову роботу вказується лише прізвище, ініціали автора, назва роботи та відповідні сторінки.

Якщо студент на одній сторінці своєї роботи повинен дати декілька посилань на одну ж й ту саму наукову роботу, при повторних посиланнях пишуть слова «Там же» та номер сторінки. Наприклад:

1. Левітас Ф. П. Друга Світова війна. Український вимір / Ф.П. Левітас. – К., 2011. – С.10.
2. Там же. – С. 38.
3. Там же. – С. 43.

Вихідні дані нумеруються арабськими цифрами. Якщо студент зробив посилання на Інтернет джерело, то в примітках він обов'язково повинен указати адресу веб-сторінки.

З описанням джерел та наукової літератури пов'язано складання списку літератури, що подається в кінці вашої роботи. Хоча існує багато різноманітних способів оформлення бібліографічного списку – алфавітний, хронологічний, за видами видань тощо, в ІНДЗ (*рефераті*) рекомендується, як правило, алфавітне розташування джерел та літератури. Роботи одного й того ж автора розташовуються також за алфавітом за назвами робіт або ж у хронологічному порядку.

Слід постійно пам'ятати, що правильне складання списку використаних джерел та літератури – важлива частина будь-якого

наукового дослідження. Отже, поставитись до цього потрібно дуже відповідально. У цілому ІНДЗ студента повинно повністю розкривати сутність проблеми. Студент має показати власні знання історичних подій та фактів з даної проблеми, вміння аналізувати їх і давати свою оцінку. Виходячи з цього, основними критеріями при оцінці роботи студента є розкриття сутності теми і вміння спиратися на документи та наукову літературу, що належить до відповідної теми.

ЗРАЗКИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ

Один автор:

Нейл Ф. Міфологія : енциклопедія / Філіп Нейл ; пер. з англ. О. І. Зуй. – К. : Перо, 2006. – XII, 159, [1] с. : іл.

Два автори:

Ганслі Т. Соціальна політика та соціальне забезпечення : пер. з англ. / Теренс Ганслі, Джейн Міллар. – 2–е вид., стереотип. – К. : Основи, 2008. – 236, [4] с. : 24 арк. табл.

Три автори:

Бачинін В. А. Філософія права : підручник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К. : Ін Юре, 2013. – 472, [4] с.

Чотири автори:

Філософія : пос. для студ. вищих навч. закладів / Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль ; МОН України, КДУ ім. Т. Г. Шевченка. – Вид. 2–е. – К. : Академія, 2013. – 576, [1] с.

П'ять та більше авторів:

Економічний аналіз : навч. пос. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк [та ін.] ; за ред. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2013. – 556, [3] с. – (Альма–матер).

Опис за назвою:

Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Лариси Масенко ; упор.: Лариса Масенко, Віктор Кубайчук, Оріся Демська–Кульчицька. – К. : Просвіта, 2005. – 399, [1] с.

Аналітичний опис (розділ, параграф, стаття із збірника):

Поперечна Л. Критерії професійного розвитку вчителя початкових класів / Леся Поперечна // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 1. – С. 211–220.

Стаття із збірника матеріалів наукової конференції:

Яковенко І. О. Петро Могила – фундатор Києво–Могилянської академії / І. О. Яковенко // Християнські цінності в системі освіти: теорія, традиції, практика : матеріали Всеукраїнських науково–практ. конф., 2012–2013 рр. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 115–126.

Опис багатотомного видання (при використанні всіх томів):

Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1979–1983. – Т. 1–5.

Окремий том багатотомного видання:

Макаренко, А. С. Избранные произведения : в 3 т. / А. С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1984. – Т. 1: Педагогическая поэма. – 518, [2] с.

Дисертація:

Коробка С. В. Розвиток малого підприємництва в сільському господарстві : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 : «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» : захищ. 15.04.2009 : затв. 27.10.2009 / Коробка Світлана Василівна ; Львівський аграрний національний університет. – Львів, 2009. – 230 с. – Бібліогр.: с. 198–227.

Автореферат дисертації:

Апатова Н. В. Влияние информационных технологий на содержание и методы обучения в средней школе : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 : «Теория и методика обучения (информатика)»/ Апатова Наталья Владимировна ; РАО, Институт общеобразовательной школы. – М., 2012. – 37 с.

Стаття з енциклопедії:

Коваль М. В. Друга світова війна / М. В. Коваль // Енциклопедія сучасної України / НАН України, Наукове товариство ім. Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень. – К. : [Інститут енциклопедичних досліджень НАН України], 2008. – Т. 8 : Дл–Дя. – С. 426–427.

Стаття з журналу:

Бех І. Д. Інноваційна виховна технологія: сутнісні положення і шляхи реалізації / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 1. – С. 12–17.

Стаття з газети (коли газета видається за номером):

Залозна Л. Соціальне партнерство – альтернативний шлях розвитку ЗНЗ / Людмила Залозна Лариса Селіванова // Управління освітою. – 2014. – Квітень (№ 7). – С. 32–34.

Стаття з газети (коли газета видається за датою):

Реєнт О. Пророцтво і покута Шевченка : Великий Кобзар як творець Української мрії / О. Реєнт // День. – 2014. – 18–19 квітня. – С. 11.

Електронний ресурс локального доступу:

Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : навч. пос. для студ. філол. ф–тів [Електронний ресурс] / Ю. О. Карпенко. – 80 Min / 700 MB. – К. : КНПУ ім. М. Драгоманова, 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD–ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 MbRAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97–2000. – Назва з контейнера.

Електронний ресурс віддаленого доступу:

Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі [Електронний ресурс] : електронні ресурси в науці, культурі та освіті : підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим–2003» / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 4. – С. 43–49. – Режим доступу:

<http://www.nbu.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm>. – Назва з екрану.

Сняданко І. І. Дослідження методу активного соціально–психологічного навчання в роботі психологічної служби в Україні [Електронний ресурс] / І. І. Сняданко // Соціотехнічні системи : інтернет–журн. – 2010. – Вип. 4. – С. 14–19. – Бібліогр.: 3 назви. – Режим доступу:

<http://www.lp.edu.ua/Institute/IGS/IPP/WebRC/issues/Issue%204/Snyadanko.pdf>. – Назва з екрану.

РЕФЕРАТ ЯК ФОРМА ІНДЗ
З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ
ДО КІНЦЯ ХVІІІ СТОЛІТТЯ»

Реферат – це один з початкових видів представлення результатів наукової роботи у письмовому вигляді. При написанні реферату студент має показати ерудицію, вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати та узагальнювати наукову інформацію.

Реферат – індивідуальне завдання, яке сприяє поглибленню і розширенню теоретичних знань студентів з окремих тем навчальних дисциплін, розвиває навички самостійної роботи з навчальною та науковою літературою. Така форма індивідуального завдання рекомендується для теоретичних курсів.

На виконання реферату з навчальної дисципліни у робочій навчальній програмі передбачається не менше 10-15 годин самостійної роботи.

Структура реферату

При написанні реферату потрібно дотримуватися таких правил:

- Основна структура реферату: Титульний лист, Зміст, Вступ, Основна частина, Висновки, Література.
- Титульний лист (1 стор.) оформлюють на окремому листі паперу (див. зразок 1).
- Зміст (1 стор.) містить назви всіх розділів, підрозділів і обов'язково вказуються сторінки, де знаходяться вони в рефераті (див. зразок 2).

- Вступ (1...2 стор.) – це пролог, який конкретизує об’єкти, що описуються в рефераті, і задачі, які ставляться при його написанні. Тобто у вступі пишуть про що буде опис і до яких висновків прагнуть прийти в кінці реферату. Розміщується після змісту реферату на окремій сторінці (або сторінках).
- Основна частина реферату (не менш, ніж 7 стор.) містить 2-3 розділи. Не потрібно писати слова «Основна частина». Основна частина починається з розділу 1, який має певну назву. Основний розділ може містити підрозділи. Нумерація підрозділів оформлюється додаванням до номеру основного розділу номеру підрозділу. Не рекомендується використовувати багато вкладених заголовків. Рівень вкладеності не може перебільшувати 4. Назви розділів, підрозділів не можуть співпадати між собою, а також не можуть співпадати з назвою реферату.
- Висновки (1...2 стор.) – це стислий опис основних результатів реферату і висновки до кожного його розділу або нові судження (умовивіди), зроблені на основі теоретичного матеріалу, який наведено в рефераті..
- Список літератури (не менш ніж 6 джерел), оформлюють в порядку появи літературних джерел в тексті, відповідно до державного стандарту.

Оформлення реферату

- Листи, на яких виконується реферат, повинні бути формату А4.
- Поля: ліворуч – 20 мм, зверху і знизу – 20 мм, праворуч – 10 мм.
- Шрифт 14 пт, Times New Roman, міжстрічковий інтервал – 1,5.
- Об’єм реферату – 15...20 друкованих стор.
- Зміст, Вступ, Основну частину, Висновки, Літературу реферату починають з нової сторінки.

- Підрозділи в розділах реферату відокремлюють 2 пропусками.
- Сторінки реферату нумерують арабськими цифрами, включаючи титульний лист і додатки, проставляючи номер по центру сторінки зверху або знизу.
- Номер сторінки на титульному листі не вказують.
- Реферат розміщують в папці (швидкозшивач).
- Якщо реферат не відповідає вказаним вище вимогам, тоді він повертається студентові для переробки.
- Реферат може супроводжуватися усною доповіддю з презентацією (за вказівкою викладача).

КРИТЕРІЇ ОЦІНОК

Оцінка за виконане студентом ІНДЗ складається :

- з рівня теоретичної підготовки в обсязі навчальної програми, знань наукової літератури, джерел;
- з уміння показати у виконаній роботі теоретичні знання;
- з наукової аргументації та чіткого викладу особистих думок відносно проблем, що розглядаються в роботі.

Персональна оцінка

Оцінка за національною шкалою		Шкала оцінок		
		Проміжок за накопичувальною бальною шкалою	Оцінка ECTS	
екзамен	залік			
відмінно	зараховано	90 – 100	A	відмінно
добре		82 – 89	B	дуже добре
		74 – 81	C	добре
задовільно		64 – 73	D	задовільно
	60 – 63	E	достатньо	
незадовільно	не зараховано	35 – 59	FX	незадовільно (дозволяється перескладання)
		1 – 34	F	неприйнятно (повторне вивчення дисципліни)

Виконання ІНДЗ – обов'язок кожного студента і є невід'ємною складовою навчального процесу. Індивідуальна робота виконує важливу роль у розвитку й поглибленні історичних знань, загального освітнього та інтелектуального рівня, а також навичок самостійної роботи.

Зусилля науково-педагогічних працівників кафедри історії України направлені на те, щоб кожна студентська робота розкривала актуальну тему, була цікавою за змістом та за формою викладу, щоб спонукала до зацікавленості в ході засвоєння історичних дисциплін, перш за все історії України.

Успішне виконання ІНДЗ вимагає від студентів наполегливості в оволодінні ефективними засобами вивчення історичних фактів та наукової літератури, успішного їх опрацювання, аналізу, систематизації та літературного оформлення результатів своєї праці.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА _____
Навчальна дисципліна _____

РЕФЕРАТ

ТЕМА

Студента (ки) __ курсу
денної (заочної) форми
навчання

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Перевірив викладач

(науковий ступінь, вчене звання,
посада, прізвище, ініціали)

(підпис)

«__»

_____ 20__ р.

Оцінка

Умань

(рік)

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ РЕФЕРАТУ

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1 (Назва)	5
1.1. (Назва)	5
1.2. (Назва)	9
1.3. (Назва)	13
РОЗДІЛ 2. (Назва)	16
2.1. (Назва)	16
2.2. (Назва)	19
2.3. (Назва)	21
ВИСНОВКИ	23
ЛІТЕРАТУРА	25

ПРОПОНОВАНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

Тема 1. НА ПОРОЗИ ІСТОРІЇ

План

Вступ.

1. Доісторичне минуле сучасних українських земель.
2. Населення епохи міді та бронзи. Трипільська культура.
3. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
4. Кочові племена на території сучасної України.

Висновки.

Література

- Археологія Української РСР. – К.: Наук. думка, 1971-1975. –Т.1-3.
- Василенко Г.* Велика Скіфія. – К., 1991.
- Греков Б.М.* Скифы. – М.: Изд-во МГУ, 1971.
- Грушевський М.С.* Історія України – Русі. В 11 т. (12 кн.) –К., 1991–1998.
- Давня історія України: В 2 кн. – К., 1994–1995.
- Залізник Л.* Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
- Пассек Т.* Трипільська культура. – К., 1990.
- Історія Української РСР: У 8 т. – К.: Наук. думка, 1977. –Т.1. Кн.1. – С.23-222.
- Рудик С.* Від санскриту до ескулапа // Укр. слово. 1996. 25 січня.
- Мурзін В.* Населення України у передскіфські часи //Історія України. 2000. № 2. С. 3-6.

Тема 2. СТАРОДАВНІ СЛОВ'ЯНИ

План

Вступ.

1. Прабатьківщина та походження слов'ян.
2. Побут та звички перших слов'янських племен.
3. Археологічні дослідження на території України.

Висновки.

Література

Баран В., Козак Д., Тертиловський Р. Походження слов'ян. –К., 1991.

Багалій Д. Нарис історії України. Доба наступального господарства. – К., 1994.

Бунятян К.П., Зубар В.М. Трипільська культура. // Історія України. – 1999, № 11, С. 9-13.

Вовк Ф. Антропологічні особливості українського народу. –К., 1994.

Глібко Л. Україна – прабатьківщина індоєвропейців // Історія України. 1998. № 44. С. 7.

Грушевський М.С. Історія України–Русі. В 11 т. (12 кн.). – К.,1991–1998.

Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.

Залізник Л.Л. Походження українського народу. – К., 1994.

Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. –Львів, 1996.

Крисаченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології. – К., 1998.

Этнография восточных славян. Очерки традиционной культуры. – М., 1987. – С.101-146.

Кравченко Н. У пошуках країни антив // Історія України. – 2000. – № 46. – С. 2-5.

Єрмак О. Давні слов'яни // Історія України. – 1998. – № 6.– С. 8.

Брайчевський М. Вступ до історичної науки. – К.:КМ Academia, 1995. – С.168.

Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993. –С.200

Тема 3. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД – ОДИН З НАЙСТАРОДАВНІШИХ НАРОДІВ СВІТУ

План

Вступ.

1. Походження українського народу.
2. Антропологічні риси українців. Мова, побут, звичаї.
3. Етногенез українців.

Висновки.

Література

Залізняк Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть. – 1996. – № 2. – С. 2-14.

Залізняк Л. Етногенез українців, білорусів та росіян (за даними археології) // Пам'ять століть. – 1997. – № 4. – С. 2-13.

Исаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. – Львів, 1996.

История Украинской ССР: У 10 т. – Т.1. – К., 1991.

Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1995.

Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.

Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1995.

Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися нація. – К., 1991.

Свідзинський А. Це складне національне питання. – К., 1994.

Тема 4. УТВОРЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

План

Вступ.

1. Розвиток феодальних відносин і утворення державності у східних слов'ян.
2. Основні етапи розвитку Київської Русі.
3. Соціально-економічні та політичні відносини в Давньоруській державі.
4. Історична література про місце і роль Київської Русі в історичній долі східнослов'янських народів.

Висновки.

Література

- Дорошенко Д.* Нариси історії України. – К., 1991. – С. 80-96.
- Грабовський С. Ставрояні С., Шкляр Л.* Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.64–115.
- Греков П.* Київська Русь.– М., 1956. – С.10-22.
- Давня історія України. Київська Русь в історіографії. – К., 1995. Т. 2. – С. 79–88.
- Грушевський М.* Історія України – Русі: В 11 т. (12 кн.) – К.,1991–1998.
- Історія України в особах. IX-XVIII ст. – К., 1993.
- Костомаров М.* Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
- Котляр М.* Історія України в особах. Давньоруська держава.– К., 1996.
- Котляр М.* Русь язичницька. Біля витоків східно-слов'янської цивілізації. – К., 1995.
- Котляр М.Ф.* Розселення слов'ян і розвиток етнічних процесів // Історія України. – 2001. – № 31–32. – С. 7–9.
- Кульчицький С.* Проблеми періодизації вітчизняної історії //Історія України. – 1998. – №36. – С.1-3.
- Ричка В.* Про характер соціальних конфліктів у Київській Русі // Укр. іст. журн. – 1993. – № 2–3. – С. 28–36.
- Ричка В.* Київська Русь : проблеми, пошуки, інтерпретації //Історія України. – 2001. – №8. – С.1–4.
- Толочко П.* Літописи Київської Русі. – К., 1994.
- Толочко П.* Київська Русь. – К., 1996.
- Чайковський А.С.* Утворення державності у східних слов'ян// Історія України. – 1998. – С. 3–4.

Тема 5. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

План

Вступ.

1. Період експансії великих київських князів.
2. Боротьба Русі з кочівниками.
3. Відносини київських князів з Візантією.
4. Зв'язки Володимира Великого та Ярослава Мудрого з Заходом.

Висновки.

Література

Багалій Д.І. Нарис історії України. – К.: Час, 1994.

Василенко С. Геополітичний процес за часів Київської Русі // Нова політика. – 2000. – № 3. – С. 46–47.

Головко О.Н. Проблеми взаємовідносин Київської Русі з Візантією у IX- I пол. XI ст. // Укр. іст. журн. – 1989. – № 12. – С.65–73.

Історія України в особах. IX-XVIII ст. – К., 1993.

Історичні постаті України. Історичні нариси. – Одеса, 1993.

Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів: Світ, 1990.

Моця О. Київська Русь і німецькі землі в IX-XIII ст. // Історія України. – 2001. – № 18. – С.3–4.

Озброєння руського війська // Укр. іст. календар. – 1996. – С. 282–285.

Тема 6. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА НА РУСІ

План

Вступ.

1. Поганська віра східних слов'ян.
2. Запровадження християнства у Києві Володимиром Великим.
3. Поширення християнства на Русі.
4. Історичне значення запровадження християнства.

Висновки.

Література

- Котляр М.* Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1995.
- Котляр М., Смолій В.* Історія в життєписах. – К., 1994.
- Липинський В.* Релігія і церква в історії України. – К., 1995.
- Моця О.П., Ричка В.* Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
- Огієнко І.* (Митрополіт Іларіон) Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1991.
- Огієнко І.* Українська церква. В 2 т. – К., 1994.
- Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.
- Толочко П.* Хрещення Русі // Історія України. – 2000. – № 10. – С. 1–4.
- Толочко П., Толочко О.П.* Від язичництва до християнства // Історія України. – 2000. – № 40. – С. 1–3.
- Почини християнства на Україні // Велика історія України. – 1993. – С. 122–129.
- Християнство і культура Русі // Українська культура. Історія і сучасність. – Львів, 1994. – С. 20–35.

Тема 7. ЯРОСЛАВ МУДРИЙ

План

Вступ.

1. Боротьба князя Ярослава за Київський престол.
2. Київська Русь за Ярослава Мудрого.
3. Держава та право Київської Русі.
4. Розвиток культури за часів Ярослава Мудрого.

Висновки.

Література

- Чайковський А.С.* Держава та право Київської Русі // Історія України. – 1998.
- Ярослав Мудрий // Велика історія України. – К., 1993. – Т.1. – С.69–85, 133–144.

История Киева. Т.1. Древний и средневековый Киев. – К., Наук. думка, 1982.
Платонов С.Ф. Учебник русской истории. – М.: Прогресс-политика, 1992.
Ярослав Мудрый // Історія України в особах IX-XVIII ст. – К., 1993.
Кушинська Л. Становище державного права і племінна звичаєва традиція у Київській Русі (кінець IX-X ст.) // Історія України. – 2000. – № 38. – С. 3–4.
Костомаров М. Історія України в життєписах ви значніших діячів. – К., 1991.

Тема 7. КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

План

Вступ.

1. Культура дохристиянської Русі.
2. Запровадження християнства і його вплив на розвиток культури.
3. Матеріальна культура. Будівництво, архітектура.
4. Духовна культура. Освіта, наука, мистецтво.

Висновки.

Література

Беланович Н. Культура Киевской Руси (конспект лекцій). – Харьков, ХПИ. – 1993.
Берлинский М. Історія міста Києва. – К., 1991.
Голубець М. Мистецтво. Княжа доба // Історія української культури. – К., 1994. – С. 435–468.
Культура Київської Русі // Давня історія України. Т.2. – К.: Либідь, 1995. – С. 159–180.
Нікітенко Н.М. Софія Київська розкриває свої таємниці // Історія України. – 1998. – № 40. – С. 1–3.
Нікітенко Н.М. Мова священних символів (про Софію Київську) // Історія України. – 1998. – № 42. – С.67.
Історія Української культури. – К., 1994. – С. 15–44; 71–84; 195–237.
Воробйова І.П. Християнські свята у середньовічному Києві // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3. – С. 102–111.

Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного розвитку українського народу. – К., 1991.

Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1999.

Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. – К., 1993.

Феномен української культури. – К., 1996.

Тема 8. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

План

Вступ.

1. Галицьке та Волинське князівство наприкінці XI-XII ст.
2. Внутрішня та зовнішня діяльність Романа Мстиславовича.
3. Данило Галицький.
4. Занепад Галицько-Волинської держави.

Висновки.

Література

Король В. Галицько-Волинське князівство в XIII-XIV ст. // Історія України. – К., 1995. – С. 25–29.

Василенко С. Зовнішньополітичні орієнтири Галицько-Волинської держави // Нова політика. – 2000. – № 3. – С. 47–48.

Котляр М. Галицько-Волинське велике князівство XIII ст. // Історія України. – 2000. – № 4, 6–8.

Галицько-Волинська земля XIII-XV вв. // Багалій Д.І. Нарис історії України. – К.: Час, – 1994. – С. 265–287.

Плахцінська Є. Утворення Галицько-Волинської держави // Історія України. – 2001. – № 9. – С. 12.

Чайковський А.С. Галицько-Волинська держава // Історія України. – 1998. – № 25–28. – С. 12–15.

Галицько-Волинська держава // Велика історія України. – К., 1993. – Т.1. – С. 206–240.

Тема 9. ВОЛОДИМИР СВЯТОСЛАВИЧ ВЕЛИКИЙ

План

Вступ.

1. Володимир Красне Сонечко.
2. Державна політика великого князя Володимира.
3. Хрещення Русі. Володимир Хреститель.

Висновки.

Література

Запровадження християнства на Русі. – К.: Наук. думка, 1988.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1992. – С. 120–134.

Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 65–115.

Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.

Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. – К., 1994.

Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.

Толочко Т.Т. Володимир (з історії Київської Русі) // Дніпро. – 1988. – № 6. – С. 123–137.

Тема 10. УКРАЇНА ЗА ЧАСІВ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ

План

Вступ.

1. Польська експансія на українські землі. Загарбання Галичини Польщею.
2. Перехід Волині та Наддніпрянщини під владу Литви. Політика литовських князів в українських землях.
3. Люблінська унія 1569 р. Становище українських земель під владою Речі Посполитої.

Висновки.

Література

Велика історія України. Т.1. – К.: Глобус, 1993. – С. 297–330.

Грушевський М. Історія України–Русі. Т. IV. – К.: Наук. думка, 1995. – С.1–140, 141–234, 294–411.

Сфименко О. Історія українського народу (Польсько-Литовська держава) // На переломі. – К.: Україна, 1994. –С. 152–189.

Купка О. Історія судоустрою України в I половині XVI ст. // Історія України. – 1999. – № 37. – С. 1–4.

Кобилецький М. Суд у місті Львові за Магдебурзьким правом // Право України. – 2001. – № 10. – С. 109–111.

Чайковський А. Польсько-литовське панування // Історія України. – 1998. – № 14. – С. 7–8.

Чайковський А. Литовсько-Руська держава // Історія України. – 1998. – № 25–28. – С. 16–22.

Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т.1 – К.: Основа, 1994. – С. 83–110.

Тема 11. ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПІД ВЛАДОЮ ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ

План

Вступ.

1. Становище українського селянства в часи польсько-литовської окупації.
2. Українські міста: ремесла, торгівля.
3. Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України.
4. Розвиток освіти. Роль церкви.

Висновки.

Література

Дорошенко Д.І. Нарис історії України. Т.1. – К.,1991. – С. 112–130.

Грушевський М.С. Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII ст. // Жовтень. – 1989. – № 1–3.

Грушевський М. Історія України-Русі. Т. VI. – К.: Наук.думка, 1995. – С.141–234, 294–411.

Історія України. – Львів: Світ, 1996. – 488 с.

Промисли України XVI ст. // На переломі. - К.: Україна, 1994. – С. 256–261.

Смолій В.Л. та ін. Становлення української державності // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10. – С. 10–20.

Шерстюк В. Релігійно-дисидентське питання як засіб посилення російських позицій у Польщі в другій половині XVI ст. // Історія України. – 1999. – № 29–30. – С. 3–4.

Литовсько-польський період // Хоткевич І. Історія України. – К.: Веселка, 1992. – С. 119–181.

Хониоман Я.С. Евреи Украины. – К., 1992. – С.160

Тема 12. БЕРЕСТЕЙСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ 1596 Р.

План

Вступ.

1. Передумови укладання церковної унії 1596 р.
2. Сутність Брестської унії.
3. Вплив унії на подальший розвиток духовного і культурного життя українського народу.

Висновки.

Література

Брестська церковна унія // Укр. іст. календар. – К., 1996. – С. 306–308.

Козацтво і унія // Укр. слово – К., 1993. – 19, 26 лютого.

Кухта Б.Я. З історії української політичної думки. – К., Генеза, 1994. – С.368.

Історія України в особах. Литовсько-польська доба. – К., 1997.

Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.

Наточій І. З Хрестом проти хреста, чи з миром до людських дум? // Україна, 1990. – № 21.

Тема 13. ВИНИКНЕННЯ КОЗАЦТВА ТА ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

План

Вступ.

1. Перші згадки про козацтво.
2. Виникнення Запорозької Січі. Її військово-адміністративний устрій.
3. Боротьба козаків проти турків і татар в XVI – на початку XVII ст.
4. Історичне значення українського козацтва.

Висновки.

Література

Апанович О. Школи в Запорозькій Січі // Укр. слово, 1996. – 14 листопада

Апанович О. За плугом господь іде // Історія України. – 2000. – №1. – С. 3–5.

Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.

Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 168–173, 176–178.

Крисаченко В.С. Українознавство. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С.142–161.

Гурбик А.О. Виникнення Запорозької Січі (хронологічні та територіальні аспекти) // Укр. іст. журн. – 1999. – № 6. – С. 3–16.

Леп'яко С. Початки козацької дипломатії (кінець XVI ст.). // Історія України. – 1999. – № 38. – С. 1–3.

Стороженко Г.С. Оснащення козацького війська середини XVII ст. // Історія України. – 1998. – № 46. – С. 1–8; № 47. – С. 6–8.

Сас П. Політична свідомість і соціокультурні орієнтації козацтва. // Історія України – 2001. – № 41. – С.4–5.

Смолій В. Козацтво та Запорозька Січ у суспільно-політичних процесах XVI-XVII ст. // Історія України. – 2000. – № 6. – С.1–3.

Наливайко Д. Козацько-християнська республіка Запорізька Січ у західноєвропейських пам'ятках. – К., 1992.

Тема 14. ЗАПОРІЗЬКА СІЧ ТА ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ

План

Вступ.

1. Боротьба козацтва проти татарсько-турецької агресії.
2. Військові походи запорозьких козаків в II половині XVI – на початку XVII ст.
3. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя.

Висновки.

Література

- Апанович О.* Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі. – К., 1993.
- Апанович О.* Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991.
- Грушевський М.* Ілюстрована історія України. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 544 .
- Козак С.* З погляду перспективи // Пам'ять століть. – 1996. – № 3. – С. 106–112.
- Історія українського війська. Т.1. – Львів, 1992. Т. 2. – Львів, 1996.
- Костомаров М.* Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
- Борисенко В.* Роль українських козаків у Хотинській війні 1620-1621 рр. // Історія України. – 1998. – № 9. – С. 6–7.
- Сергійчук В.І.* Іменем Війська Запорозького. Українське козацтво в міжнародних відносинах XVI-XVII ст. – К., 1991.
- Його ж. Морські походи запорожців. – К., 1992.

Тема 15. КОЗАЦЬКО-СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ В УКРАЇНІ КІНЦЯ XVI – 20-30 рр. XVII СТ.

План

Вступ.

1. Козацько-селянські повстання проти Речі Посполитої під проводом К.Косинського та С. Наливайка.
2. Козацькі виступи в Україні на початку XVII ст.

3. Козацько-селянські повстання 20-30-х років XVII ст.

Висновки.

Література

Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – на початку XVII ст. // Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академія, 1999. – С. 116–122.

Брехуненко В. Дон у долі ватажків українського козацтва: І.Сулима, Т.Трясило, Д.Гуня, І. Богун // Пам'ять століть. – 2000. – №3. – С.84–92.

Козацько-селянські повстання 90-х рр. XVI ст. // Історія України. Т.1. – К.: Либідь, 1991. – С. 155–166.

Леп'явко С.А. С.Наливайко і повстання 1591–1596 рр. у пам'яті сучасників і нащадків // Укр. іст. журн. – 1992. – № 2. – С. 131–139.

Його ж. Повстання К.Косинського (1591–1593 рр.) // Укр. іст. журн. – 1994. – № 4. – С. 120–133.

Тема 16. ГЕТЬМАН ПЕТРО САГАЙДАЧНИЙ

План

Вступ.

1. П.Сагайдачний і Запорозжя.
2. Великий полководець України.
3. Участь П.Сагайдачного у суспільному русі України.

Висновки.

Література

Антонович В.Г., Бец В.А. Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах // Укр. іст. журн. - 1990. – № 9. – С.116–120.

Апанович О. Петро Конашевич-Сагайдачний // Літ. Україна. – 1990. – 16, 23 серпня.

Апанович О. Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі. – К., 1993.

Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1954.

Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – Київ: Наук.думка, 1990. – С. 45–72.

Історичні постаті України. Історичні нариси. – Одеса, 1993. – С. 24–64.

Історія України в особах. IX-XVIII ст. – К., 1993.

Петро Сагайдачний: політик, воїн, человек // Історія в жизнеописаниях. – К.: Наук. думка, 1990. – С. 156–169.

Тема 17. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

План

Вступ.

1. Книгодрукування в Україні.
2. Роль українських братств у справах розвитку освіти і культури.
3. Києво-Могилянський колегіум.

Висновки.

Література

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К.: Наук.думка, 1990.

Його ж: Історія України–Русі. Т.VI. – К.: Наук.думка, 1995. – С. 412–538.

Культура України у XV-XVI ст. // Бойко О.Д. Історія України. – К.: Вид.центр «Академія», 1999. – С. 104–109.

Ісаєвич Я.Д. Українська культура в середньовіччі і на світанку нової доби // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 1. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 31–48.

Кагамлик С. Початок книгодрукування в Лаврі // Історія України – 1999. – №7. – С. 6–8.

Голубець М. Мистецтво. Середня доба // Історія української культури. – К., 1994. – С. 468–513.

Крисаченко В.С. Українознавство. Хрестоматія. Т.1. – К.: Либідь, 1996. – С. 183–188.

Ткачук М. Києво-Могилянська академія і становлення академічної філософії в Україні // Філософська думка. – 2000. – № 4. – С. 37–57.

Тема 18. ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПЕТРА МОГИЛИ

План

Вступ.

1. Просвітницька діяльність П.Могили.
2. Церковна діяльність П.Могили.
3. П.Могила і Києво-Могилянська академія.

Висновки.

Література

Петро Могила. // Укр. іст. календар. – К., 1996. – С. 361–363.

Петро Могила. // Історія України в особах. IX-XVIII ст. – К.: Україна, 1993. - С. 255–256.

Жуковський П. Петро Могила й питання єдності церков. – К., 1997.

Історичні постаті України: Історичні нариси. – Одеса, 1993.

Тема 19. ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

План

Вступ.

1. Передумови, причини, характер та рушійні сили Визвольної війни 1648-1657 рр.
2. Початок військових дій у 1648 р.
3. Військові події 1649-1653 рр. Зборівське та Білоцерківське перемир'я.
4. Останній етап Визвольної війни. Участь Московії у війні проти Польщі.

Висновки.

Література

Апанович О. Зборівська угода // Історія України. – 1999. – № 45. – С. 1–2.

Зубалій О., Рященко Д. Причини, характер та рушійні сили національно-визвольної революції. Богдан Хмельницький // Історія України. – 2000. – № 29-30. – С. 1–3.

Його ж: Перебіг воєнних дій 1648-1653 рр. Формування української держави // Історія України. – 2001. – № 29–30. – С. 3–4.

Історія війни козаків проти Польщі. // Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. – К.: Томіріс, 1993. – С. 74–125; 126–183.

Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994. – С. 350–415.

Король В. Історія України. – К.: Феміна, 1995. – С. 45–55.

Смолій В.А. Традиції визвольної війни 1648-1654 рр. в антифеодальній боротьбі на Україні // Укр. іст. журн. – 1991. – № 1. – С. 13–23.

Свєшніков І.К. Битва під Берестечком. – Львів: Слово, 1992. – 304 с.

Хмельярська Л. Історичні пам'ятники Берестечка // Історія України. – 2000. – № 14. – С. 10–11.

Тема 20. Б.ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ – ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ, ФУНДАТОР УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

План

Вступ.

1. Б.Хмельницький – керівник національно-визвольної боротьби 1648-1657 рр.
2. Державотворча діяльність Б.Хмельницького.
3. Б.Хмельницький у пам'яті українського народу.

Висновки.

Література

Василенко С. Геополітика козацько-гетьманської держави // Нова політика. – 2000. – № 3. – С. 48–51.

Грушевський М.С. Історія України–Русі. В 11 т. – К.: Наук.думка, 1991. – Т.9, кн.2. – С. 870–965.

Зубалій О., Рященко Д. Переяславсько-Московська угода та Березневі статті 1654 р.// Історія України. – 2001. – № 29–30. – С. 5 – 6.

Андреев И. «Хотим царя восточного православного!» // Родина. – 1999. – № 8. – С. 64–67.

Кузьменко Ю. Україна і Московщина в середині XVII ст. // Історія України. – 2000. – № 10. – С. 8–11.

Мельник Л. Переяславсько-московська угода 1654 р., в оцінках М.Грушевського // Історія України. – 1999. – № 33. – С. 3–4.

Побережний В. Богдан Хмельницький і відносини України з Росією // Політика і час. – 1993. – № 3. – С. 62–68.

Яковлев А. Українсько-московські договори в XVII-XVIII ст. // Укр. іст. журн. – 1994. – № 1. – С. 129–139; № 4. – С. 133–144; 1993. – № 11–12. – С. 109–124.

Стороженко І. Українсько-кримсько-татарський союз 1648 р. // Історія України. – 2001. – № 13. – С. 4–6.

Тема 21. ДИПЛОМАТІЯ Б.ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЗА ЧАСІВ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1648-1657 РР.

План

Вступ.

1. Зовнішня політика Б.Хмельницького на початковому етапі війни. Стосунки з кримським ханом.
2. Військові походи Б.Хмельницького у Молдову.
3. Дипломатичні стосунки Б.Хмельницького з Московією. Переяславська угода 1654 року та «Березневі статті».
4. Українська дипломатія 1655-1657 рр.

Висновки.

Література

Антонович В.Б., Бец В.А. Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах // Укр. іст. журн. –1990. – № 9. – С.120–124.

Антонович В.Б. Богдан Хмельницький // Україна. – 1990. – № 5. – С.23–25.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К.: Наук. думка, 1990.

Антонович О. Гетьмани України і кошові атамани Запорізької Січі. – К., 1993.

Аркас М. Історія України – Русі. – К., 1990.

Боплан Г. Опис України. – Львів, 1990.

Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.

Історія України в особах. ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1993.

Крип'якевич І. Богдан Хмельницький – Львів, 1990.

Сергійчук В.І. Армія Богдана Хмельницького. – К., 1996.

Смолій В.А., Степанков В.І. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. – К., 1995.

Тема 22. УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА ЗА ЧАСІВ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1648-1657 РР.

План

Вступ.

1. Утворення Української козацької держави.
2. Внутрішній устрій Української козацької держави.
3. Зовнішня та внутрішня діяльність Б.Хмельницького.
4. Суспільно-державницька думка часів Визвольної війни.

Висновки.

Література

Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академія, 1990. – С. 139–142.

Борисенко В. Курс української історії. – К., 1996. – С.179– 234.

Зубалій О., Рященко Д. Формування української козацької держави // Історія України. – 2001. – № 29–30. – С. 4–5.

Герасимович М. Про титул «Гетьман Війська Запорозького» // Історія України. – 2001. – № 16. – С. 1–3.

Смолій В.А., Степанков В.І. Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльність. – К., 1994.

Його ж. Українська державницька ідея. – К., 1997.

Степанков В.С. Антифеодальна боротьба в роки Визвольної війни та її вплив на формування Української держави. – Львів, 1991.

Стороженко І.С. Основи побудови збройних сил Української козацької держави Б.Хмельницького // Історія України. – 1999. – № 1. – С. 6-7.

Чайковський А.С. Утворення української козацької держави // Історія України. – 1998. – № 25–28. – С. 36-50.

Сергійчук В.І. Формування території козацької держави: історико-географічні дослідження на Україні. – К., 1992. – С.54–67.

Тема 23. ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА ТА «БЕРЕЗНЕВІ СТАТТІ» 1654 РОКУ

План

Вступ.

1. Становище України напередодні підписання Переяславської угоди.
2. Переяславська угода та Березневі статті 1654 р.
3. Протиріччя України і Московії після Переяславської угоди.
4. Оцінка Переяславської угоди та «Березневих статей» 1654 р. в історичній літературі.

Висновки.

Література

Грушевський М.С. Історія України-Русі. В 11 т. – К.: Наук. думка, 1991. – Т.9, кн.2. – С. 870–965.

Джеджула Ю. Таємна дипломатія Б.Хмельницького // Політика і час. –1993. – № 10. – С.75–81; 1994. – № 1. – С.73–79; № 6. – С. 73–81.

Зубалій О., Рищенко Д. Переяславсько-Московська угода та Березневі статті 1654 р. // Історія України. – 2001. – № 29–30. – С. 5–6.

Переяслав: історія і міф. // Лисяк-Рудницький І. Історичне есе. – К.: Основа, 1994. – Т.1. – С. 71–83.

Кузьменко Ю. Україна і Московщина в середині XVIII ст. // Історія України. – 2000. – №10. – С. 8–11.

Мельник Л. Переяславсько – Московська угода 1654 р., в оцінках М.Грушевського // Історія України. – 1999. – № 33. – С. 3–4.

Смолій В.А. Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654-1764 рр.). Очима правознання // Укр. іст. журн. – 1993. – № 4–6. – С. 93–96.

Тема 24. РУЇНА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

План

Вступ.

1. Україна після смерті Б.Хмельницького. Боротьба за збереження незалежності.
2. І.Виговський.
3. Поділ України сусідніми країнами.
4. Спроба П.Дорошенка відновлення незалежної української держави.
5. Наслідки Руїни.

Висновки.

Література

Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академія, 1999. – 568 с.

Борисенко В. Переддень національної трагедії України XVII ст. // Історія України. – 1999. – № 4. – С. 8–9.

Горобець В. Гадяцька унія 1658 року // Історія України. – 1998. – № 38. – С. 1–3; № 39. – С. 1–3.

Бульвінський А. Конотопська битва 1659 р. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3, 4.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України.– К., 1990. Гуржій О.І. До питання про кількість та етнічний склад населення України у II половині XVII ст. // Укр. іст. журн. – 1993. – № 4–6.

Гадяцький трактат // Крисаченко В.С. Українознавство. – К.: Либідь, 1997. – Кн. 2. – С. 131–138.

Кухта Б. З історії політичної української думки. – К., 1994. – 368 с.

Голобуцький В. Запорозьке козацтво.– К., 1994. – С. 415–449.

Яковлів А. Україно-московські договори в XVII-XVIII віках // Укр.істор. журн. – 1994. – № 1–6; 1995. – № 2.

Тема 25. ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ІВАНА ВИГОВСЬКОГО

План

Вступ.

1. Початок гетьманування І.Виговського.
2. Внутрішня і зовнішня політика І.Виговського.
3. Відносини гетьмана з Польщею та Гадяцька угода 1658р.
4. Опозиція проти гетьмана і кінець правління І.Виговського.

Висновки.

Література

- Апанович О.* Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі. – К., 1993.
- Апанович О.* Гетьман І.Виговський – тактик і стратег// Укр. слово. – 1995. – 20, 23 липня.
- Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.
- Грушевський М.С.* Історія України–Русі. В 11 т. (12 кн.) – К., 1991–1998.
- Горобець В.* Важка ноша Івана Виговського// Історія України. – 1998. – № 38. – С. 2–3.
- Історія України в особах. ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1993. – С.300– 310.
- Костамаров М.* Історія України в життєписах ви значніших її діячів. – К., 1991.
- Мицик Ю.* Іван Виговський // Історія України. – 1998. – № 24. – С. 1–3.

Тема 26. ІВАН МАЗЕПА – ДЕРЖАВНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ УКРАЇНИ

План

Вступ.

1. Державна діяльність гетьмана І.Мазепи.
2. Стосунки Петра І та І.Мазепи.
3. Полтавська трагедія України і Мазепи.
4. І.Мазепа у народній пам'яті українського народу.

Висновки.

Література

- Антонович В.* Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.
- Апанович О.* Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі. – К., 1993.
- Борщак І.* Мазепа, Орлик, Войнаровський. – Львів, 1991.
- Борщак І., Мартель Р.* Іван Мазепа: життя і пориви великого гетьмана. – К., 1991.
- Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.
- І.Мазепа і Москва. Історичні розвідки і статті. – К., 1994.
- Історія України в особах. IX-XVIII ст. – К.,1993.
- Сушинський Б.* Іскра і Кочубей // Історія України. – 2000. – № 45. – С.5.
- Мельник Л.* Про участь українського козацтва у військових діях в Прибалтиці в роки Північної війни (1700-1702 рр.) // Історія України. – 2001. – № 20. – С. 1–4.
- Сергійчук В.* Полтавська трагедія України. – К.: Укр. видав. спілка. – 1999. – 32 с.
- Субтельний О.* Порівняльний підхід у дослідженні постаті Мазепа // Укр. істор.журн. – 1991. – № 2. – С.125–130.

Тема 27. ГЕТЬМАН П.ОРЛИК ТА ПЕРША УКРАЇНСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

План

Вступ.

1. Гетьманування П.Орлика.
2. Зв'язки П.Орлика з Туреччиною, Кримським ханом у боротьбі за незалежну Україну.
3. Походи П.Орлика в Україну.
4. Конституція П.Орлика.

Висновки.

Література

- Борщак І.* Гетьман Пилип Орлик і Франція // Укр.іст.журн. – 1991. – № 9. – С. 71–80.
- Борщак І.* Мазепа, Орлик, Войнаровський. – Львів, 1991. 30
- Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К.: 1994.
- Грушевський М.* Ілюстрована історія України. – К.: Наук. думка, 1992. – С.350–358.
- Історичні постаті України. – Одеса: Маяк, 1993. – 384 с.
- Конституція П.Орлика// Грабовський Н. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.235–252.
- Мельник Л.* Визвольний похід гетьмана П.Орлика в Україну 1714 р. // Історія України. – 1998. – № 15. – С. 1–3.
- Його ж. Конституція України – Гетьманщини 1710 р. // Історія України – 1998. – № 12. – С. 1–3.
- Пилип Орлик і Конституція України// Історія України. – Львів: Світ, 1996. – С. 140–141.
- Слюсаренко А., Томенко М.* Історія української конституції. – К., 1993.
- Українська політична думка XVII-XVIII ст. // Історія розвитку політичної думки. – К.: Либідь, 1996. – С.149–154.

Тема 28. ІВАН СІРКО – СЛАВНИЙ КОШОВИЙ АТАМАН ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО

План

Вступ.

1. Іван Сірко і Запорозька Січ.
2. Боротьба проти Туреччини та Кримського ханства.
3. Народна пам'ять про славного запорозького лицаря.

Висновки.

Література

- Іван Сірко // Апанович О.М. Гетьмани України. Кошові атамани Запорізької Січі. – К., 1993. – С. 134–149.

Котляр М.Ф. Кошовий атаман Іван Сірко. // Історія в життєписах. – К., 1994. – С. 227–238.

Сергієнко Г. Іван Сірко // Історія України в особах ІХХVІІІ ст. – К., 1993. – С. 311–318.

Яворницький Д.І. Іван Дмитрович Сірко. (Кошовий атаман). – Дніпропетровськ, 1990. – 190 с.

Тема 29. КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ – ОСТАННІЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ

План

Вступ.

1. Відновлення гетьманства. Кирило Розумовський.
2. Політика К.Розумовського в Україні.
3. Ліквідація козацького устрою і гетьманства в Україні.

Висновки.

Література

Горобець В., Струкевич О. Українсько-російські політичні відносини другої половини ХVІІ-ХVІІІ ст.: тенденції, характер, етапи // Укр.іст.журн. – 1998. – № 1.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 379–381.

Дорошенко Д. Нарис історії України. – К., 1991. – Т.2. – С. 51–94, 89–246.

Історія України в особах. ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1993.

Історичні постаті України. – Одеса, 1993.

Яковлів А. Українсько-московські договори в ХVІІ-ХVІІІ віках // Укр. іст. журн. – 1994. – № 1-6; 1995. – № 1–2.

Панащенко В. Кирило Розумовський // Історія України. – № 23–24. – С. 1–5.

Тема 30. ГЕТЬМАНЩИНА КІНЦЯ XVII-XVIII СТ.

План

Вступ.

1. Гетьманщина. Внутрішня та зовнішня політика гетьмана І.Мазепи.
2. Обмеження автономії України в I половині XVIII ст. І.Скоропадський, Д.Апостол, П.Полуботок.
3. Відновлення гетьманства. Кирило Розумовський.
4. Ліквідація залишків української автономії російським царизмом у II половині XVIII ст.

Висновки.

Література

- Дашкевич.* Гетьманська Україна: полки, сотні Лівобережжя // Пам'ятники України. – 1990. – № 2. – С.12–19.
- Горобець В., Струкевич О.* Українсько-російські політичні відносини II половині XVII-XVIII ст.: тенденції, характер, етапи // Укр. іст. журн. – 1998. – № 1.
- Грушевський М.С.* Історія України–Русі. В 11 т. (12 кн.) – К., 1991–1998.
- Гуржій О.* Українська козацька держава в другій половині XVIII ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
- Його ж.* Гетьман Іван Скоропадський // Укр. іст. журн. – 1998. – № 6. – С. 77–90.
- Драгоманов М.* Пропащий час: українці під Московським царством 1654-1876 рр. // Укр. іст. журн. – 1991. – № 9. – С. 131–143.
- Історичні постаті України. – Одеса, 1993.
- Нольде Б.* Автономія України з історичного погляду. – К., 1995.
- Історія України: нове бачення. – К., 1995. – Т.1.
- Смолій В.П., Степанков В.І.* Українська державницька ідея. – К., 1997.
- Когут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760-1839). – К., 1996.

Тема 31. ЛІКВІДАЦІЯ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ ТА ПОДАЛЬША ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

План

Вступ.

1. Ліквідація Запорозької Січі Петром І.
2. Запорожжя під контролем Росії в I половині XVIII ст.
3. Зруйнування Запорозької Січі Катериною II.
4. Нова Січ. Запорожці за Дунаєм.
5. Роль запорозького козацтва в історії українського народу.

Висновки.

Література

Бачинська О. Козацьким степом (до 170-річчя створення Дунайського війська) // Історія України. – 1998. – № 9. – С.1–2.

Борисенко В.Й. Курс української історії. – К.: Либідь, 1996. – С. 264–277.

Борисенко В. Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством у 20-30-х рр. XVIII ст. // Історія України. – 1998. – № 11. – С. 4–5.

Запоріжжя // Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі. – Львів: Світ. – С.97–103.

Кагюк С.М. Запорозька Січ за Дунаєм (поч. 70-х рр. XVIII – 1828 р.) // Історія України. - 1999. – № 37.

Лаврів П. Історія Південно-Східної України. – К.: Укр. видав. спілка, 1996. – С. 89–100.

Олійник О.Л. Ще раз про причини ліквідації Запорозької Січі // Укр.іст. журн. – 1992. – № 2. – С. 33–40.

Останній кошовий атаман Задунайської Січі. (Йосип Гладкий) // Укр.іст. календар. – 1996. – С. 237–228.

Тема 32. ГАЙДАМАЦЬКИЙ РУХ У ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У XVIII СТ.

План

Вступ.

1. Становище земель Правобережної України в складі Речі Посполитої.
2. Гайдамаччина: причини, етапи.
3. Коліївщина 1768 року.

Висновки.

Література

Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.

Голубенко І. Сини мої гайдамаки // Жовтень. –1989. – № 10. – С.15–49.

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України.– К., 1990.

Його ж. Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. – К., 1991–1998.

Крип'якевич І.П. Історія Уукраїни. – Львів: Світ, 1990. – С. 231-233.

Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.

Смолій В.А. Максим Залізник // Укр.іст. журн. – 1990. – № 3. – С. 96–107.

Смолій В.А., Степанков В.І. Правобережна Україна в другій половині XVII-XVIII ст.: проблеми державотворення. – К., 1993.

Тема 33. КОЛОНІЗАЦІЯ СЛОБІДСЬКОГО КРАЮ УКРАЇНИ

План

Вступ.

1. Територія Слобожанщини у далекому минулому.
2. Масове заселення Слобожанщини у XVII ст.
3. Розвиток землеробства, ремесла.
4. Будівництво міст. Козацький устрій Слобожанщини.

Висновки.

Література

Багалеї Д.И. Очерки истории колонизации и быта степной окраины Московского государства. – М., 1887.

Багалій Д. Історія Слобідської України. – Харків, 1993.

Багалій Д.І., Міллер О.П. Історія міста Харкова (1655-1905) за 250 років його існування: В. 2 т. – Харків, 1995.

Грушевський М.С. Історія України–Русі. В 11 т. (12 кн.) – К., 1991–1998.

История городов и сел Украинской ССР. Харьковская область. – Киев, 1986.
– С. 9-18.

Ларів П. Історія Південно-Східної України. – Львів, 1992.

Сергійчук В.І. Етнічні межі і державний кордон України. – К., 2000.

Слюсарський А.Г. Слобідська Україна. Історичний нарис. – Харків, 1954.

Т. В. КУЗНЕЦЬ, А. В. КУКУРУЗА

**ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ
ДО КІНЦЯ ХVІІІ СТ.**

**Методичні вказівки з підготовки
ІНДЗ**

для студентів І курсу.

Тематика рефератів